

A húsvéti gyertya

*„Hallottátok, hogy megmondatott: szemet szemért és fogat fogért.
Én pedig azt mondom nektek: ne álljatok ellene a gonosznak...”
(Máté 5, 38-39.)*

Amit elmondok, már régen, a jobbágyság idején történt. A földesurak sem voltak ám egyformák. Volt, amelyik jól bánt az emberekkel, és volt közöttük kíméletlen, aki sanyargatta a jobbágyságait. De senki sem volt rosszabb az olyan úrnál, aki jobbágysorból küzdötte fel magát a hatalomra, aki szolgából lett úr! Ezek csigázták legjobban a népet.

Ilyen intéző került az egyik földesúr birtokára. A parasztok robotban voltak, mint ismerjük, ingyen dolgoztak. Föld volt elegendő és jó zsíros, fekete; víz, legelő, erdő, minden volt bőségesen, jutott az úrnak is meg a parasztoknak is; de akkor az úr odatette intézőnek egy másik uradalomból való cselédjét.

Nagy hatalomra tett szert az intéző, szolgából hirtelen úrnak érezte magát. Családos emberként felesége volt, két leánya, már asszonyok. Az előző helyén takaros vagyonkát szerzett, élhette volna világát, s mást is hagyhatott volna élni, de kapzsi volt és a gonoszság elhatalmasodott a lelkén. Azzal kezdődött, hogy a parasztokat időn túl is robotoltatta. Azután téglagyárat építtetett, ahol a jobbágyság, férfiakat, de nőket is látástól vakulásig dolgoztatott, majd a téglákat jó pénzért eladta. Felmentek a parasztok egészen Moszkváig, ahol a földesuruk, távol a vidéki birtokától élt. Panaszra mentek. Meg is hallgatta őket a földesúr, de esze ágában sem volt leváltani az intézőjét, és hazaküldte a parasztokat. Az intéző megtudta, hogy a parasztok panaszra mentek, s bosszúból csak annál jobban sanyargatta őket. Akadtak a parasztok közt is megbízhatatlanok, azok aztán följelentgették az intézőnél a társaikat, de még egymás ellen is áskálódtak. Egyre jobban elkeseredett a nép, és egyre ádázabban tombolt az intéző. Egyre jobban elmérgesedett a helyzet, a végén már odáig jutottak, hogy félt a nép az intézőtől. Ha végiment a falun, futott előle mindenki, mint a farkas elől, mindenki bújt, ahová tudott, nehogy a szeme elé kerüljön. Látta ezt az intéző és még jobban dühöngött, amiért félnek tőle.

Megtörtént néhol, hogy az effajta gazfickókat eltették láb alól. Egyre többet emlegették a parasztok az ilyen eseteket. Összejöttek valahol titkos helyen s a bátrabbja nyíltan ki is mondta:

– Meddig tűrjük még ennek a bitangnak a garázdálkodását? Fogjunk össze; az ilyet agyonverni nem vétek.

Egyszer húsvét előtt kimentek a parasztek az erdőre; az intéző meghagyta, hogy ritkítsák ki az urasági erdőt. Ebédidőn összejöttek, megint összedugták a fejüket.

– Nem is élet ez már! – mondták. – Halálra csigáz minket, agyondolgoztat, se nappalunk, se éjjelünk, még az asszonyoknak sincs egy szusszanásnyi idejük. És mihelyt valami nincsen ínyére, deresre húzat. Ugye a szegény Szemjon is belehalt az ütlegekbe. Anyiszimot a kalodában kínozták halálra. Mire várunk emberek? Ha kijön ide este és megint rákezd, azt mondom, hogy rántsuk le a lóról, és intézzük el! Csak egy a kikötés: tartsunk ki egymás mellett, egyik se árulja be a másikat!

Vaszilij Minajev volt az, aki így beszélt. Mindenkinél több oka volt, hogy haragudjék az intézőre. Ő szenvedett talán a legtöbbet.

Így folyt a szó a parasztek között. Estére kijött az intéző lóháton, s nyomban szidni kezdte az embereket, hogy nem úgy vágják az erdőt, amint kell. Felfedezett a farakásban egy fiatal hársfát.

– Nem megmondtam – ordította –, hogy hársat nem szabad kivágni? Ki vágta ki? Mondjátok meg, máskülönben valamennyit elverem! Hamarosan persze kiderítette, hogy kinek a sora is volt, Szidoré. Meg is kapta a büntetését a kis hársfa kivágása miatt.

Este megint összeültek a parasztek, megint Vaszilij vitte a szót:

– Micsoda népség vagytok! Mint a verebek. „Összefogunk, összefogunk...” aztán mikor itt az ideje, akkor hess! az eresz alá. Így volt, amikor a verebek összefogtak a héja ellen: „Nem áruljuk el egymást, összetartunk mind egy szálíg!” S mikor jött a héja, elbújtak mind a csalán közé. Így aztán a héja lecsapott arra, amelyik éppen kellett neki, elvitte. Mikor elrepült, előbújtak a verebek: „Csivit, csivit!” Számba veszik egymást, eggyel kevesebben vannak. „Ki hiányzik? Ványa. Eh, úgy kell neki! Magára vessen.” Ilyenek vagytok ti is, barátaim! – szölt Vaszilij megvetően. Majd komolyan folytatta:

– Ha összefogunk, hát fogjunk össze! Mikor nekiesett Szidornak, akkor kellett volna leszedni a lóról! Mi meg: „Összefogunk, összefogunk, el nem áruljuk egymást!” – s mikor jön a héja, bújtok a bokorba!

Egyre sűrűbben emlegették az intéző halálát, míg aztán istenigazából elhatározták, hogy elbánnak vele. Nagypénteken kihirdette az intéző a paraszteknek, úgy készüljenek, hogy húsvét szent ünnepén zab alá szántanak, robotba. Felháborodtak ezen a parasztek. Nagypénteken este összejöttek Vaszilij hátsó udvarán s megint összedugták a fejüket.

– Ha már ilyen istentelenségre vetemedik, hogy húsvétkor is dolgoztat – mondták –, akkor csakugyan megérdemli ez az istentelen, hogy alulról szagolja az ibolyát.

Eljött közéjük Pjotr Mihejev is. Ez a Pjotr Mihejev békés természetű volt, és máskor nem vett részt a parasztok tanácskozásában.

Most eljött, végighallgatta őket s azután így szólt:

– Nagy bűnre szántátok magatokat, testvéreim. Nagy szó ám egy élő lelket elveszejteni. A máséval nem törődni könnyű... de hát a ti lelketek üdvösségével, hogy is álltok? Az az ember, az intézőnk, rosszul cselekszik, rossz vége is lesz. Én azt mondom testvéreim, hogy nekünk viszont tűrnünk kell.

Nagyon megharagudott Vaszilij e szavak hallatára.

– Te csak azt hajtogatod, hogy tűrni kell és embert ölni bűn. Bűnnek bűn, tudjuk ezt mi, csak az a kérdés, hogy miféle emberről van szó? Jó embert megölni bűn, de az ilyen gaz embert eltenni láb alól, az más. A veszett kutyát az emberek iránti szánalomból kell lepuffantani, ugye? Ha nem öli meg az ember, nagyobb bűn származik belőle. Mennyi kárt tehet még ez az intéző az emberekben? Ha megszenvedünk is tettünkért, a társainkért szenvedünk. De ha eltátjuk a szájunkat, mindenkit halálra gyötör az a gazember. Nincs igazad, Mihejics, abban, amit mondasz. Az talán nem lesz bűn, ha Krisztus feltámadásának szent ünnepén kimegyünk munkára? Magad se mennél, úgy nézem!

– Miért ne mennék? – felelte Mihejics. – Ha küldenek, megyek. Nem magamnak szántok. Számon tartja a Jóisten, hogy kinek a vétke, csak mi ne feledkezzünk meg róla. Nem a magam esztől szólok. Ha úgy lenne helyénvaló, hogy a rosszért rosszal fizessünk, akkor erre Istentől is volna törvényünk; csak hogy nem ez van rendelve nekünk. Aki maga lát neki, hogy kiirtsa a rosszat, annak a rossz beleszáll a lelkébe. Nem nehéz egy embert megölni, csak hogy a vére a lelkedhez tapad. Aki embert öl, a saját lelkét fertőzi meg a vérével. Azt hiszed, rossz embert öltél meg, azt hiszed, irtottad a rosszat, de lásd, magadban nagyobb rosszat neveltél. Tűrd el a bajt, s a baj is türelmes lesz veled” -ezt már egészen halkan mondta Mihejics.

Nem jutottak hát megegyezésre a parasztok, megoszlottak a vélemények. Némelyek úgy gondolkoztak, mint Vaszilij, mások meg Pjotr Mihejiccsel értettek egyet, hogy ne kövessenek el bűnt, hanem tűrjenek tovább.

Megünnepezték a parasztok húsvét első napját, a vasárnapot. Este kihirdették nekik az intéző parancsát, hogy másnap valamennyi paraszt menjen ki zab alá szántani. Végigjárták a falut, közhírré tették, hogy mindenkinek ki kell mennie, kinek a folyó túlsó partjára, kinek az országút mentén lévő földekre. Siránkoztak a parasztok, de nem merték megtagadni az engedelmességet, másnap reggel egy szálig kimentek a faekéjükkel, s hozzáláttak a szántáshoz. A templomban reggeli misére harangoznak, mindenfelé ünnepel a nép, ők meg, szegények, szántanak.

Az intéző, későn ébredt, körülnézett a háza táján; az asszonyok, a felesége meg özvegyasszony lánya, aki látogatóba jött az ünnepre, öltöztek, templomba készülődtek; a béres befogta a lovakat, misére mentek, hazajöttek, a szolgáló behozta a szamovárt, nekifogtak teázgatni. Jól teleszította magát teával az intéző, pipára gyújtott, aztán hívatta az írnokát, amolyan helyettesét, aki a parancsot kihirdette a parasztnak.

– No, kirendelted a szántásra a parasztnak? -kérdezte az írnoktól

– Ki, kérem alássan.

– Mind kimentek?

– Mind, magam állítottam be őket.

– Beállítani beállítottad, de vajon szántanak-e? Eredj ki, nézz utánuk, aztán mondd meg nekik, ebéd után kimegyek én is, szántsa fel ki-ki a maga részét, de tisztességesen! Ha mulasztást látok, ünnepnap se kímélem őket!

– Igenis, uram!

Már indult volna az írnok, de az intéző megállította. Tartóztatta, látszott, hogy még valamit akar mondani, de hímez-hámoz, sehogy se tudja, hogyan fogjon hozzá. Addig-addig kerülgette, míg végre kibökte:

– Mit akartam még, figyeld meg, mit beszélnek rólam azok az akasztófárávalók. Aztán mondd el, ki ócsárol engem, ki mit beszél rólam. Tudom én, nem akarózik dolgozni azoknak a semmirekellőknek, inkább heverésznének a hűvösön és lopják a napot. Falni, ünnepelni, azt igen, de arra nem gondolnak, hogy a szántást is idején be kell fejezni, másképp elkésünk mindennel. Szóval hallgasd ki a beszédjüket, aztán pontosan mondd el nekem, ki mit fecseg. Nekem azt tudnom kell. No, lódulj, nyisd ki jól a füledet, s mindenről számolj be, semmit el ne hallgass!

Sarkon fordult az írnok, fölült a lovára és kiment a zabföldre a parasztnak.

Meghallotta az intézőné, mit beszélt a férje, bement hozzá és kérlelni kezdte. Szelíd, jólelkű teremtség volt az intéző felesége, békítette a férjét, ahol tudta, s mindig a parasztnak védelmére kelt.

– Édes jó uracskám, Misenykám, ezen a nagy ünnepen ne vétkezz a Krisztus ellen, bocsájtss haza a parasztnak!

De az kinevette az asszonyát, majd keményen rászólt:

– Olyasmibe ütöd az orrod, amihez semmi közöd!

– Misenykám, édes jó uram, olyan rossz álmot láttam, hallgass rám, ereszd haza a parasztokat!

– Úgy, úgy – mondta gúnyosan a férje és feldühödve megparancsolta, tálalják fel az ebédjét. Jólakott Mihail Szemjonics kocsonyával, piroggal, ivott rá meggypálinkát, lenyomtatta süteménnyel, azután behívta a szakácsnőjét, odaültette nótázni, maga meg elővette gitárját, azon pötyögött hozzá.

Széles jókedvében üldögélt ott, a gitár húrjait pengette. Akkor visszajött az írnoke, illendőképpen üdvözölte, s beszámolóba fogott, hogy mit is tapasztalt kinn a földeken.

– No, szántanak? Elvégzik, amit rájuk osztottál?

– Már a felén túlvannak.

– Nem hagynak semmit felszántatlanul?

– Nem láttam mulasztást, rendesen szántanak. Félnék.

– Aztán jól megdolgozzák a földet?

– Jó porhanyós a föld, szétmállik, mint a mák.

Elhallgatott az intéző; kis idő múlva újra megszólalt:

– No és mit beszélnek rólam... szidnak?

Az írnoke feszengett, köntörfalazott, de Mihail Szemjonics rászólt, hogy mondja meg a teljes igazságot.

– Mondj el mindent, de ne a saját szavaidat mondd, hanem az övékét. Ha megmondod az igazat, megjutalmazlak, de ha takargatod őket, megkeserülöd, ellátom a bajodat.

-Batyusa lelkem, adj neki egy pohár vodkát, hadd kapjon bátorságra! -rendelkezett

A vodka megtette a hatását, és az írnoke bátran belevágott:

– Zúgolódnak, Mihail Szemjonics, erősen zúgolódnak – mondta.

– Mégis, mit mondanak? Ismételd el!

– Mind azt hajtogatják: „Pogány, istentelen.”

Elnevette magát az intéző.

– Ezt melyik mondta?

– Mind azt mondják. Azt mondják, a sátánnak adta a lelkét.

Megint csak nevetett az intéző.

– Ez igazán szép. De mondd csak el egyenként, melyik mit mondott. Mit mondott Vászka?

Nem akarta beárulni a parasztokat, de pont Vaszilijel, a legnagyobb szájúval neki is akadt már gondja.

– Vaszilij a hangadó- vágta rá.

– Mit beszél? Csak ki vele, ne félj!

– Még elmondani is rettenetes. Azt mondja, hogy bűne-megbánatlan fog meghalni az intéző úr.

– Nagyszerű! – nevette az intéző. - No, még számolunk! És Tyiska mit beszél? Az is megéri a pénzét.

– Mind csúnyán beszélnek.

– Mégis, mit mondanak?

– Elismételni is rettenetes.

– Ugyan mi rettenetes? Mondd csak, sose félj!

– Hát azt kívánják, bár pusztulna el az intéző úr. Jót egy se mondott, mind szitkozódnak, fenyegetődznek.

– No és Petruska Mihejev mit beszél? Biztos az is szitkozódik, ahogy kifér a száján!

– Nem, nem szitkozódik.

– Nem-e?

– Az összes közt ő az egyetlen, aki egy mukkot se szól. Fura egy ember az! Nem győztem rajta csodálkozni.

– Ugyan min csodálkoztál?

– Hát azon, amit csinál. Még a többiek is ámuldoztak rajta.

– De hát mit csinál?

– Igen-igen furát művel. Odamentem hozzá. Amint szánt, odafenn a felső földön, közeledem hozzá, hát hallom, hogy énekel, de olyan szépen cifrázza, hogy csuda! Zeng a határ. Az eke szarván meg valami fénylik.

– Ugyan!

– Igen, fénylik, mint a lámpás. Hát ahogy közelebb érek, látom, hogy viaszgyertya van az ekére erősítve, ott világlik szépen, a lángja meg se rebben a szélben. Pjotron meg patyolat fehér ünnepi ing, úgy szántogat, s közben ünnepi zsolozsmákat dalol. Fordul is, meg ki is emeli a földből az ekét, s a gyertya nem alszik el. Ott előttem is kiemelte, átigazította, újra bevágta a földbe az ekét, s a gyertya meg se rebbent, égett szépen tovább.

– És mit mondott?

– Nem mondott az semmit. Amint meglátott, Krisztus feltámadásával köszöntött s énekelt tovább.

– Beszéltél vele?

– Én nem, de mások odamentek hozzá, csúfolkodni: „Lám, azt mondják, Mihejcs haláláig se fogja levezekelni, hogy ekkora bűnt követett el, húsvét hétfőjén szántott!” Így gúnyolódtak vele, fel akarták bosszantani.

– És ő mit felelt rá?

– Csak ennyit mondott: „A földön békesség, és az embereknek jóakarat.” Azzal megint megfogta az eke szarvát, megnógatta a lovát és szépen rázendített a zsolozsmára, a gyertya pedig égett, soha ki nem aludt a lángja.

Elhagyta a nevetést az intéző, letette a gitárt, lehorgasztotta a fejét, gondolkodóba esett.

Ült, üldögélt, aztán kikergetett mindenkit a szobából, lefeküdt az ágyra és akkora nyögésbe, sóhajtozásba fogott, mint mikor valaki nehéz terhet cipel. Bement hozzá a felesége, kérdezgette, de nem kapott választ. Végre nyögve megszólalt:

– Legyőzött! Most aztán rám kerül a sor.

A felesége kérlelte:

– Eredj ki hozzájuk, engedd haza őket. Nem lesz akkor semmi baj! Ennél nagyobb gyalázatot is elkövettél már, mégsem féltél. Mért vagy most úgy megszeppenve?

– Elvesztem – hajtogatta – Legyőzött.

A felesége ráförmedt:

– Egyre azt hajtogatod: „Legyőzött, legyőzött”. Menj ki, és engedd haza a parasztokat, és minden el van intézve. Menj csak, mindjárt szólok, hogy nyergeljék fel a lovadat.

A lovat elővezették, és az intézőné csak rábeszélte az urát, menjen ki a zabföldre, küldje haza a parasztokat.

Az intéző fölült a lovára és elindult. A falun át vitt az útja. Odaért az egyik végéhez, egy parasztasszony kinyitotta előtte a kaput, belovagolt a faluba. Mihelyt meglátta őt a nép, úgy elbújt előle mindenki, mintha a föld nyelte volna el, ki hová bírt – udvarba, szegletbe, veteményesbe.

Végiglovagolt az egész falun, odaért a másik végén a kivezető kapuhoz. A kapu be volt zárva, lóhátról nem tudta kinyitni. Kiáltott, hogy nyissa ki valaki, de a kiáltására nem jött senki elő. Akkor maga szállt le a lováról, kinyitotta a kaput, és mindjárt ott a kapuban újra lóra akart szállni. Egyik lába már a kengyelben volt, fölemelkedett és éppen át akarta vetni a másik lábát, mikor a lova megijedt valamitől, megbokrosodott és nekiugrott a karóból készült kapuszárnynak. Az intéző meg súlyos, kövér ember volt, nem a nyeregbe huppant, hanem hassal a kapuszárnyra. A kapuszárnyban csak egyetlen felül kihegyezett karó volt, a többinél magasabb; Mihail Szemjonics, az intéző éppen arra a karóra esett, és a karó mélyen megsebesítette a hasát. Leesett a földre.

Megjöttek a parasztok a szántásból; a lovaik megtorpannak a kapuban, prüszkölnek, nem mennek tovább. Jobban odanéznek, hát látják Mihail Szemjonicsot, ott fekszik hanyatt, élettelenül.

Megrémültek a parasztok, meghátráltatták a lovaikat. Pjotr Mihejics odament az intézőhöz, lezárta a szemét, és imát rebegett felette. Majd befogta a szekerét, fiával együtt föltette a holttestet és hazavitte a kastélyba, hogy tisztességben temethessék el.

És megértették ebből a parasztok, hogy Isten ereje a jótettben van.

Lev Tolsztoj elbeszélését átdolgozta: Mezei Kati